

“Encyclopaedia of Islam Three” Üzerine Editör Everett K. Rowson ile Bir Söyleşi

Haz: F. Betül Güney Altıntaş

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Hadis Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi
fatmazehrabetul@gmail.com

Atf

F. Betül Güney Altıntaş, “Encyclopaedia of Islam Three” Üzerine Editör
Everett K. Rowson ile Bir Söyleşi, *Marife, Kış 2011 S. 205-212*

Modern Oryantalizm çalışmalarının bir neticesi olarak kabul edilen *The Encyclopaedia of Islam*'ın birinci edisyonu 1908 yılından itibaren Brill yayınevi tarafından fasiküller halinde yayımlanmaya başladı. Ekleri ile birlikte 1938 yılında tamamlanabilen İslam Ansiklopedisi'nin bu birinci versiyonu, Milli Eğitim Bakanlığı öncülüğünde 40 yıl kadar süren bir süreçte olsa da Türkçe'ye de tercüme edildi. 1954 yılına gelindiğinde yayıncı Brill, ansiklopedinin ikinci edisyonunu *The Encyclopaedia of Islam New Edition* adı ile neşre başladı. Bu edisyonun neşri, ekleriyle birlikte 2007 yılına kadar devam etti. 2006 yılında yayınevi, *The Encyclopaedia of Islam*'ın yeni bir edisyonunun basılmaya başlayacağını duyurdu ve 2007 yılında *Encyclopaedia Of Islam Three*, fasiküller halinde yayımlanmaya başladı. *Encyclopaedia of Islam Three* editörlerinden, New York Üniversitesi *Middle Eastern and Islamic Studies* (Orta Doğu ve İslam Araştırmaları) bölümü başkanı Everett K. Rowson¹, Paris'te gerçekleştirilen olağan ansiklopedi editörleri toplantısı sonrasında, New York Üniversitesi'ndeki ofisinde İslam Ansiklopedisi'nin son versiyonu ile ilgili sorularımızı yanıtladı.²

¹ <http://meis.as.nyu.edu/object/EverettKRowson.html>

² Söyleşi içerisinde, uzatmadan kaçınmak amacıyla şu kısaltmalar kullanılmıştır:

E11 (*The Encyclopaedia of Islam*); E12 (*The Encyclopaedia of Islam New Edition*); E13 (*Encyclopaedia of Islam Three*).

F. Betül Güney Altıntaş: Öncelikle röportaj ricamızı kabul ettiğiniz için çok teşekkür ederiz. Bu röportajımızda Brill Yayınevi tarafından basılan ve sizin de editörlüğünü yaptığınız İslam Ansiklopedisi'nin yeni edisyonu *Encyclopaedia Of Islam Three* üzerinde durmak istiyoruz. İlk olarak, EI3'ün basımı hangi yılda başladı?

Everett K. Rowson: İlk fasikül ve ilk online servisin başlangıcı 2007 yılı.

F. Betül Güney Altıntaş: Bu durumda EI3'ün basımı EI2'nin asıl kısmının tamamlanmasından yaklaşık 5 yıl sonrasında başlamış oluyor. Bu iki baskı arasında çok az zaman yok mu sizce de? Aradan nisbeten kısa bir süre geçmesine rağmen yeni bir edisyonun ortaya çıkması, sadece EI2'deki maddelerin zaman geçmesiyle güncelliğini yitirmesi sebebiyle mi yoksa bunun başka nedenleri de var mı? Zira zaman zaman, aradan kısa süre geçmesine rağmen yeni bir edisyonun ortaya çıkmasının nedeni olarak Batı'nın İslam Araştırmalarına olan bakış açısındaki değişiklik dile getiriliyor. Bu değişikliğin, ansiklopedinin yeni bir edisyonunun ortaya konulmasına götürdüğüne dair yorumlar yapılıyor. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Everett K. Rowson: EI2'nin normal kısmı 2002'de tamamlandı. Fakat ek olan ciltler ancak birkaç yıl sonra tamamlanabildi. Aslında EI3'ün yayımlanmaya başlamasında iki ana neden var. Birinci ana neden, maddelerin güncelliğini yitirmiş olması. EI2'nin başlangıç tarihi yaklaşık 1960'lardı. Bu tarih neredeyse 50 yıl önceye tekabül ediyor. EI2 alfabetik tarzda olduğu için örneğin A harfi altındaki maddeler neredeyse 50 yıl önce yazılmış ve dolayısıyla da güncelliğini tamamen yitirmiş oluyordu. Bu durumda aradan zaman geçmesini beklemeye gerek olmadığı düşünüldü ve güncelliğini yitirmiş bu maddeler için yeni bir edisyona başlandı. Bununla birlikte İslam Araştırmalarına olan bakış açısında ve tekniklerdeki değişikliğin de bu konuya etkisi söz konusu tabii. Ana nedenlerden ikincisi ise yayıncı Brill'in EI2'yi en önemli ve karlı yayınları arasında saymasıydı. EI2'nin tamamlanmak üzere olması yeni bir edisyonun ortaya çıkarılmasını gerekli kıldı. Yani EI3'ün başlamasında ticari faktörler de rol oynamış oldu doğal olarak.

Aslında EI3 ile ilgili planlar 2000'de, yani henüz ikinci edisyon tamamlanmadan başladı. Bana 2001'de teklif sunuldu ve ilk toplantımızı yaptık. 2007'ye kadar hiçbirşey yayımlanmadı. Bu, ne yapacağımıza karar vermemizin ne kadar uzun sürdüğünün de bir işaretidir. Organize olmak, diğer insanların işin içine girmesini sağlamak, görev dağılımı yapmak gibi.

F. Betül Güney Altıntaş: Biraz EI3'ün editörleri hakkında konuşabilir miyiz? Kaç kişidir, kimlerdir, projedeki sorumlulukları nelerdir?

Everett K. Rowson: EI2'nin beş editörü vardı, bu editörler zamanla değişti tabii yıllar geçtikçe. Hatta 50 yılda tamamen bir devir yaşandı diyebiliriz.

F. Betül Güney Altıntaş: EI2'nin editörler arasında Schacht, Bernard Lewis, Gibb gibi önemli Oryantalistleri görüyoruz örneğin...

Everett K. Rowson: Evet, bunlar zamanla değişti dediğim gibi. Fakat 4-5 kişi, şu anki şartlarda EI3 için çok azdı. Bu işin günümüz şartlarında 5 kişiyle yapılabilmesinin imkanı yoktu. Bu nedenle yayınevi Brill, yönetici editörler kurulu oluşt-

rup, bu işin nasıl yapılacağına onların kararlaştırmasının daha uygun olacağına karar verdi.

EI2'de olduğu gibi EI3'te de editör kurulunun dilleri ve ülkeleri değişik kişilerden oluşmasını istediler. Biz de aslında 5 kişiyle başladık ve editörlerden birini kaybettik. Şu anda ana editör kurulumuz dört kişiden oluşuyor. Gudrun Krämer, Denis Matringe, John Nawas ve ben. Yani editör kurulu bir Amerikan, bir Fransız, bir Alman ve bir de Hollandalı akademisyenden oluşuyor ve bu tamamen bilinçli bir tercih. Bu grupta eksik olan aslında bir İngiliz. Fakat bu durum değişebilir, üstünde hala düşünülen şeyler var bu konuyla ilgili olarak.

F. Betül Güney Altıntaş: Yönetici editörler arasında Amerika'da, yani Avrupa dışında yaşayan tek sizsiniz öyleyse.

Everett K. Rowson: Evet öyle. Bu bahsettiğim dört kişiden müteşekkil editör kurulu dışında yaklaşık 20 tane de bölüm editörümüz var. Bu bölüm editörleri ise şöyle ortaya çıktı. Editör kurulundaki bizler oturup bu işi nasıl yapacağımız üzerinde düşündük ve bu işi tek bir editör grubu olarak yapamayacağımıza karar verdik. Bu yüzden, farklı bir kademede, bize destek olacak, her biri belirli bir alanda uzmanlaşmış olan bölüm editörleri olması gerektiğine karar verdik.

Bölüm editörlerinin yaptıkları ise şu şekilde özetlenebilir. Örneğin İslam Hukuku hakkında bölüm editörü olan kişi, David Powers. David Powers'ın yaptığı şey bize ansiklopedide bir harfle ilgili olması gerektiğini düşündüğü maddelerin listesi ile bu maddeyi yazabileceğini düşündüğü bir yazar ve bu maddeye ortalama olarak kaç harf ayrılabilmesine dair bir öneri sunmak. Bölüm editörlerimizden her biri Sanat ve Mimari, Klasik Arap Edebiyatı, Din Bilimleri, Modern Politika... vb. gibi bir çok branşlara ayrılmış durumdadır. Ana editörlerden her biri de belirli bölüm editörlüklerinden sorumlu. Örneğin ben Klasik Arap Edebiyatı, İslam Hukuku, Teoloji ve Felsefe, Modern Arap Edebiyatı, Bilim ve Müzik bölümlerinden sorumluyum.

Biz editör kurulunun bir araya gelip yaptığımız şey ise ki Paris'te gerçekleşen toplantıdan yeni döndüm-şu: Biz bütün bölüm editörlerinden gelen listeleri birleştiriyoruz ve ne yapacağımıza karar veriyoruz. Bu yıl F harfindeydik örneğin. Sıklıkla görülen bir problem aynı maddenin birden fazla bölüm altında madde olarak sunulması. Örneğin Rumi, hem Sufizm hem de Farsça Literatür bölüm editörleri tarafından ansiklopedide yer alması gerekli bir madde olarak görülüyor. Editörlerin maddeyi yazmak için önerdikleri kişiler ise farklı olabiliyor. Bu durumda, bu maddenin hangi bölüme dahil edilmesi gerektiğine ve maddenin kimin tarafından yazılması gerektiğine biz ana editörler karar veriyoruz. Bu şekilde, harfler için maddeler, bu maddelerin kimin tarafından yazılacakları ve hangi uzunlukta olmalarına dair nihai bir listeye ulaşılmış oluyoruz. Daha sonra işler daha ilginç bir hal alıyor çünkü zaman zaman bir maddeyi yazmasını istediğiniz kişi meşgul olduğu için ya da maddenin tam olarak kendi ilgi alanına girmediği gibi gerekçelerle maddeyi yazmak istemeyebiliyor. Böyle durumlarda yeniden başa dönüp maddeyi kimin yazmasının uygun olacağı üzerinde tekrar düşünüyorsunuz. Bu genel itibarıyla e-maillerle gerçekleştiriliyor. Yeni maddelerle ilgili konuları ve daha büyük problemleri ise toplantılarda ele alıyoruz. Toplantılarımız aslında senede iki defa

yapılacaktı ama yılda ancak bir defa gerçekleştirebiliyoruz. Umarım bu konuşuklarımızı, nasıl bir sistemle maddelerin yazıldığına dair bir fikir vermeye yeter.

Bir de sayısı zaman zaman değişse de şu anda üç tane düzeltmemiz var. Mesela özellikle yazımında problemler yaşadığımız Osmanlıca kelimelerin yazımını birlikteliği sağlamak adına onlardan tek bir kişi kontrol ediyor.

Bir de danışma kurulumuz var. Öneri ve yorum yapmaları memnuniyetle karşılanmasına rağmen pek yorumda bulunmuyorlar genellikle. Bir nevi onursal kurul gibi düşünebiliriz.

F. Betül Güney Altıntaş: Bu editör kuruluyla ilgili en çok söz konusu edilen eleştirilerden bir tanesi ana editörler içerisinde hiçbir Müslüman üyenin bulunmaması. Türkiye’den Halil İnalçık’ın böyle bir teklif aldığına dair bir söylenti olsa da.

Everett K. Rowson: Böyle birşeyden haberim yok, aslının olmadığını düşünüyorum. Bu durum kasti olarak kaçındığımız birşey değil, aslında Müslümanların katılımı memnuniyetle karşıladığımız birşey. Az sonra üzerinde duracağımız bölüm editörleri arasında olup olmadığına emin değilim ama madde yazarlarımız ve danışma kurulumuz arasında Müslüman olan kişiler mevcut. Biz Müslüman akademisyenlerin katılımını önlemiyor, bir ölçüde bunu umuyor ve memnuniyetle karşılıyoruz. Birçok Müslüman madde yazarımız var. Açıkçası EI3’ün konularla ilgili olarak geleneksel Batı yaklaşımını takip ediyor olduğunu söylemek gerekir. Fakat bu proje içerisindeki Müslüman akademisyen katılımı ise memnuniyetle karşılanan bir şey.

F. Betül Güney Altıntaş: EI2 ve EI3 arasındaki temel farklılıklardan bahsedebilir misiniz? EI3, önceki edisyonlardan farklı neler vâdediyor?

Everett K. Rowson: İki edisyon arasında 3 ana değişiklik var. Birincisi, EI3’te insan ve mekan adları dışındaki maddelerin Arapça değil İngilizce olması. Çünkü EI2 bu açıdan tamamen Arapça merkezliydi. Oysaki bu “Müslüman Arap Ansiklopedisi” değil “İslam Ansiklopedisi”. Aynı zamanda ansiklopedinin Orta Doğu üzerine uzman olmayan bilim adamları tarafından da kolayca kullanılmasını istedik. Örneğin kölelik... EI2’de *Abd* başlığı altında kölelik hakkında klasikleşmiş bir madde var. Mesela Orta Çağ Avrupa tarihi çalışan ve İslam’da kölelik ile ilgili ciddi makalelere ulaşmak isteyen bir kişi bu maddeyi bulamayabiliyordu. Oysa EI3’de kölelik *Slavery* maddesi altında ele alınıyor. Farklılık oluşturan ana özelliklerden bir tanesi bu. Fakat bu da zaman zaman bazı problemlere de yol açabiliyor bizim açımızdan. Örneğin, Asceticism hakkında yazılacak maddeyi ertelemeye karar verdik çünkü aynı madde EI2’de *Zühd* başlığı altında idi ve henüz yeni basılmıştı. Bu durumun tersi de yaşanabiliyor tabi. Yani birinci fark madde isimlerinin Arapça değil İngilizce olması.

İkinci değişiklik modern dünyaya gerekli önemin gösterilmesi. EI2’de açıkça görülebilen Ortaçağ önyargılarından uzaklaşma. Bölüm editörlerimizden bir tanesi tamamıyla Modern dönem İslam üzerine uzmanlaşmış bir akademisyen. Berlin’den Gudrun Krämer. Yine Paris’ten Denis Matringe de modern dönemle ilgilenen bir isim.

Ve bununla da ilişkili olan diğerk bir fark ise EI3'te "Merkezi Orta Doğu" Őeklindeki coğrafi önyargılardan uzaklaŐılmış olması. Bölüm editörlerimizden birisi Güney Doğu Asya ile ilgileniyor ve bu bölgeye dair birçok maddemiz var. Yine bir bölüm editörümüz özellikle Orta ve Güney Afrika ile ilgileniyor, bu bölgeyle ilgili birçok maddemiz var. Yani dünyaya daha geniş bakmak adına gerçekten çaba harçıyoruz. Aynı zamanda İslam ölkeleri dışında yaşıyan müslömanlara da değiniyoruz. Mesela henüz basılmadı ama Amerika'daki Müslömanlara dair de maddemiz var. Bu tarz Şeyler..

F. Betöl Güney Altıntaş: Öyleyse EI2 ile ilgili olarak Güney Doğu Asya, Orta Güney Afrika gibi bölgeleri yeterince ele almadığına dair eleŐtiriler EI3 için söz konusu değil?

Everett K. Rowson: Evet, bu durum düzeltmek istediğimiz birdurumduzaten.

F. Betöl Güney Altıntaş: Ansiklopedinin edisyonları arasındaki farklılıklarından biri de yayımlandığı diller. EI1 İngilizce, Fransızca ve Almanca, EI2 İngilizce ve Fransızca yayımlandı. EI3'ün ise sadece İngilizce yayımlanmasına karar verildi. Bu değişikliğin sebebi ne?

Everett K. Rowson: Bu da önceden alınmış bir karardı. Zira birden çok dilde yayın yapmak bir çok probleme sebep olabiliyor. Bu problemlerin en başında da bir kelimeyi farklı dillerde yazmanın farklılığından kaynaklanan zorluklar geliyor. Örneğin İngilizcedeki *J* harfi Fransızca'da *đj* olarak yazılıyor ki bu İngilizce konuşan kişiler için alışılmadık bir kullanım. Yine tercüme büyük bir problem. En büyük neden tabi ki ekonomik. Başka bir dilde yayın yaptığınız zaman iki ayrı kitap yayımlamış gibi oluyorsunuz. Tercüme, kontrol gibi her türlü işlem için artı ücret ödemeniz gerekiyor. Bu sebeple İngilizce'nin ortak bir dil olarak kullanıldığını göz önüne alarak buna karar verdik.

F. Betöl Güney Altıntaş: Ansiklopedinin içeriği ile ilgili konuşacak olursak, EI2 ile EI3'de içerik olarak tamamen aynı olan maddeler var mı yoksa EI3'deki maddeler kendisinden önceki tüm edisyonlardan farklı içerikte maddeler mi?

Everett K. Rowson: Çoğunlukla yeni maddeler. Maddelerle ilgili genel olarak üç ihtimal var. İlki tamamen yeni içerikli maddeler. EI3'te yer alan maddelerin %90'ı tamamen yeni içerikli maddeler diyebilirim. İkincisi EI2'de madde olarak yer almayan ve EI3'e alınan maddeler. Son olarak da EI2'de yer almış ve hakkında o dönemden bu yana farklı birşey eklenmemiş, üzerinde yeni bilimsel çalışmalar ortaya çıkmamış maddeler. Bu maddelerle ilgili aslında hiçbir Şey yapmıyoruz. Yani ne yeniden yazıyoruz, ne de EI2'deki Şekliyle EI3'e alıyoruz. Çünkü online olarak EI2'de olan bir makaleyi EI3'e de almanın gereği yok. Yani zaten EI2'de mevcut. Bu maddeleri görmezden geliyoruz tabiri caizse. Bunların dışında çok nadir olsa da bazen de bir konuyla ilgili EI2'de yazılmış mükemmel bir makale var olduğu halde ufak güncellemelere ihtiyacı olabiliyor. Bu durumda bu makaleyi güncellemesi için bir kişiyi görevlendiriyoruz ve böyle durumlarda yazarlar "X ve Y" Őeklinde, yani ilk yazar ve güncelleyen yazar Őeklinde sunuluyor. Fakat bu durum çok fazla olmuyor tabiki.

F. Betül Güney Altıntaş: Bu durumda EI3'de bulamadığımız bir makale için EI2'ye bakmak gerekiyor.

Everett K. Rowson: Evet öyle, aynen EI3'te henüz yayımlanmamış olan maddeler için EI2'ye başvurulması gerektiği gibi.

F. Betül Güney Altıntaş: Az önce ansiklopedinin edisyonları arasındaki farklardan bahsederken, madde isimlerinin İngilizce olmasının İslami Araştırmalar üzerinde yoğunlaşmayan kişiler için kolaylık oluşturacağını söylediniz. Peki sizce bu ansiklopedinin hedef kitlesi kimlerdir?

Everett K. Rowson: Esasında hedef kitle eğitilmiş halk denilebilir. Çoğunlukla akademik çevreler tabii, ama sadece alanda uzmanlaşan akademisyenlere yönelik değil bu çalışma. Elbette ki öğrenciler de hedef kitlede. Yine başka dallarda uzmanlaşan akademisyenlerin de istifade edebilecekleri bir ansiklopedi.

Bu açıdan madde yazarlarımızı da bu duruma alıştırmak zorundayız. Zaman zaman, yazarlarımız arasında dünyada kendilerinden başka en fazla 5 kişinin anlayabileceği şekilde madde yazanlar oluyor. Bu durumda o kişilere geri bildirimde bulunup yapmak istediğimiz şeyin konuyu alan hakkında uzmanlaşmamış kişiler tarafından da anlaşılabilir kadar açık açık ele almak olduğunu söylüyoruz.

F. Betül Güney Altıntaş: Genellikle ansiklopedilerin kalın ciltler halinde yayımlanması söz konusudur. EI3 ise EI2 gibi fasiküller halinde çıkıyor. EI3'ün yayımlanış tarzı hakkında konuşabilir miyiz?

Everett K. Rowson: EI3'ün yayımlanışı fasiküller halinde. Hedefimiz yılda dört fasikül çıkması. Fakat şu ana kadar beklenmedik birçok sebepten ötürü, yılda 4 fasikül çıkarmayı sadece bir yıl başarabildik. Yani yılda 4 fasikül, ulaşmaya çalıştığımız hedef.

EI2 de fasiküller halinde yayımlanmıştı. Fasikül sayısı belli bir miktar olunca bu fasiküller cilt haline getiriliyordu. Bu tabii şimdikine göre daha yavaş ve düzensizdi. Her ne kadar istediğimiz kadar hızlı olmasa da, EI2'ye göre daha hızlı olmanızın bir nedeni, sadece basılı kopya değil online olarak da ansiklopediyi sunmamız. Günümüzde insanların çoğunlukla ansiklopediyi online olarak başvurduğunun farkındayız. Fakat kütüphaneler halen basılı olarak istiyorlar ansiklopedileri. Bu yüzden EI3 her iki formatta da yayımlanıyor. Asıl olan kısım online olduğu için, maddeleri yayımlarken alfabetik sıralamaya da tamamen bağlı olmamaya karar verdik. EI2 de alfabetik olarak maddelerin listesi vardı, eğer bir kişi bile madde yazımını tamamlayamayacak olsa bütün bir fasikül onu beklemek zorundaydı. Biz ise sıkı sıkıya bir alfabetik sıra ile yayımlamıyoruz maddeleri, bu nedenle beklemek zorunda kalmıyoruz.

F. Betül Güney Altıntaş: Bu yüzden de mesela ilk yayımlanan fasikülde "a" maddelerinin yanında bir "i" maddesiyle karşılaşabiliyoruz, öyle değil mi?

Everett K. Rowson: Evet öyle, fakat çoğunlukla sırayla gidiyor ama yetişmeyen maddeleri beklemiyoruz. Ve ara sıra da bazı sebepler varsa farklı bir harfteki maddeye atlayabiliyoruz. Örneğin Necib Mahfuz öldükten sonra, Mahfuz maddesinin yayımlanmasının uygun olacağını düşündük.

F. Betül Güney Altıntaş: Öyleyse mesela son dönemlerde hayatını kaybeden Juynboll'u da önümüzdeki fasiküllerde göreceğiz.

Everett K. Rowson: Hayır, çünkü Oryantalistleri ansiklopedi maddeleri arasına almama kararı aldık.

F. Betül Güney Altıntaş: Niçin peki?

Everett K. Rowson: Bu konu üzerinde arkadaşlarımızla görüş alışverişinde bulduk ve alınmamasının daha uygun olacağı kanaatine vardık. Aldığımız karar, sadece bilim adamı olmaları açısından ünlü olan kişilerin maddelere dahil edilmemesi yönündeydi. Mesela İhsan Abbas için bir madde ayırdık. Çünkü kendisi Arapça metinlerin tashihinde çok merkezi bir konumda yer alıyordu. Yani sadece bilim adamı olmaktan öte bir yönü vardı. Bu şekilde kapsam dahiline alınan kişi sayısı çok az tabi. Yine yaşayan hiç kimsenin de kapsam dahiline alınmaması kararı aldık. Mesela Paris'te geçen hafta üzerinde durduğumuz konulardan biri, Usame b. Ladin'e bir madde ayırıp ayırmamak idi. Ayırmama kararına vardık, çünkü eğer beklersek daha güçlü bir madde yazılabileceğini düşündük. Bu maddeyi şu anda yazmanın çok hızlı olacağına karar verdik. Bilimsel bakış açısını elde etmek için beklememiz gerekeceğini düşündük.

F. Betül Güney Altıntaş: EI3 tamamlandığı zaman yaklaşık ne kadar maddeden oluşacak, her hangi bir rakam söz konusu mu?

Everett K. Rowson: Bu konuyla ilgili bir rakam vermek mümkün değil. EI2'de baştan itibaren yayımlanacak maddelerin neler olacağına dair bir liste mevcuttu. Fakat 50 yılın sonunda tabi ki bu liste değişti. Biz böyle bir liste oluşturmaya karar verdik. Bazı bölüm editörlerimiz kendi bölümleri için değişebilir bir liste sundular bize. Fakat çoğu böyle bir liste de sunmadı. Genel itibarıyla, eğer doğru hatırlıyorsam yaklaşık olarak EI2'nin 1/3 katı fazla olacak. Yani daha geniş ama iki katı kadar da değil. Tabi bunu şu anda söylemek çok da mümkün değil. Çünkü bu maddelerin sözcük sayısı ile de ilişkili. Biz mesela biyografi hariç 1000 kelimelik bir metin istediğimizde genellikle bu sayı aşıyor. Neredeyse her madde, verilen kelime sayısından daha uzun geliyor. Bu durumda mesela 1000 kelimelik bir metin istemişsek ve metin 1100 kelime ile gelmişse düzeltme yapılacağını da göz önünde bulunarak maddeyi bu şekliyle kabul ediyoruz. Fakat 1000 kelimelik bir metin istenip 5000 kelimelik bir metin geliyorsa bu tabi sorun oluşturuyor. Yani mümkün olduğunca çaba göstersek de kaçınılmaz olarak hedeflediğimizden daha büyük olacağına benziyor.

F. Betül Güney Altıntaş: Peki EI3'ün tam olarak ne zaman bitmesi bekleniyor?

Everett K. Rowson: Asıl hedef 12 yıldı, tabi daha uzun süreceğe benziyor. Fakat EI2 gibi 50 yıl değil tabi, 20 yıl olur belki. Bu konuyu doğrusu aramızda hiç istişare etmedik, bu kendi düşüncelerim. 2007'de başlayıp şu anda yani 4 yıl sonrasında *f* harfini ele almaya çalıştığımızı göre aslında iyi de gidiyor. Tabi mesela *a* harfinden daha birçok madde var basılmamış olan. Fakat tabi *a* harfi birçok madde içerdiği için doğal bu.

F. Betül Güney Altıntaş: Ansiklopedinin örnek olarak hazırladığı madde olan *Alf laila wa-laila* maddesiyle ilgili olarak bazı bloglar bu maddenin seçilmesinin kasti olduğunu yazdı. Yani bu seçimin ansiklopedinin İslam'ı bir dinden çok bir kültür olarak algıladığının bir belirtisi olduğuna dair yorumlar yapıldı. Bu doğru mu?

Everett K. Rowson: Aslında böyle değil. Hangi maddenin örnek olacağına yayın evi karar verdi. İstedikleri şey maddelerin önceki edisyonlardan ne yönlerden farklı olacağını ortaya koymaktı. Bu yüzden herkesin bildiği, tatmin edici, önceki edisyonların her birinde de yer alan, ve konulara olan bilimsel yaklaşımdaki değişimin görülebileceği bir madde olması açısından seçildi. Bunun dışında özel bir amaç taşıyor bu maddenin seçimi.

F. Betül Güney Altıntaş: Peki sizce maddeler hangi bakış açısı ile ele alınıyor ve yazılıyor? Siz editör olarak yazarların fenomenolojik bir yaklaşım tarzı mı yoksa daha farklı yaklaşım tarzları mı kullandıklarını düşünüyorsunuz?

Everett K. Rowson: Buna cevap vermek zor. Zira bu yazardan yazara ve konuya göre değişebiliyor. Biz maddelerin bilimsel tarzda yazılmış olmasını istiyoruz. Fakat dediğim gibi bu şartlara göre değişebiliyor. Tabi ki dediğiniz gibi maddelerin fenomenolojik tarzda ele alınması düşünebildiğim en iyi yaklaşım. Problematik bir kelime olan "Objektif" ile dile getirilmesine kıyasla en azından.

Zaman zaman çeşitli yönlerden istemediğimiz tarzda maddeler de yazılabiliyor. Bu durumda maddeleri reddediyoruz. Yazılmış bir maddeyi reddetmek nadiren yaptığımız birşey. Genellikle düzeltilmesi için geri yollanır ama nadir de olsa reddediyoruz ve yeni bir yazar buluyoruz o konuyu yazacak. Mesela hatırladığım bir reddimizin sebebi maddenin ansiklopediye uygun olmayan bir dille, gazetecilik uslubuyla yazılmış olmasıydı. Bazı kişiler ansiklopedi maddesi yazmayı tam olarak bilmiyorlar. Kimileri dipnot koymaya çalışıyor, kimileri konular hakkındaki kendi anormal düşüncelerini müzakere etmeye çalışıyor. Oysa bir konunun tartışmaya uygun farklı yönlerini ansiklopedide ortaya koymak tartışmaya yol açacak birşeydir. Ansiklopedi kişilerin kendi görüşlerini tartışmaya açacakları bir yer değildir. Bunun yerine konuyu nötr bir şekilde sunmak gerekir. Bu gibi şeyler söylenebiler yaklaşım ile ilgili.

F. Betül Güney Altıntaş: Ansiklopedide İslam'a olan yaklaşım tarzı bir din olarak mı yoksa bir kültür olarak mı daha ağır basıyor?

Everett K. Rowson: Tabi ki her iki şekilde de yaklaşıyor dine. Her iki yaklaşım tarzını da birleştirmek zorunda olduğumuzu düşünüyorum. Eİ2'nin, modern öncesi Ortaçağla ilgili olarak İslam'a daha çok kültürel manada yaklaşan güçlü yönlerini yok etmemek gerekiyor. Örneğin seküler klasik Arap şiiri. Bunun İslam'la ilgili bir yönü yok aslında. Fakat bunu göz önüne alarak Ebu Nuvas gibi bir şairi de ansiklopedi dışında bırakmak uygun görünmüyor. Mesele modern dünyaya geldiğinde iş daha da zorlaşıyor. Mesela Yâsir Arafat İslamî bir figür müydü? Modern dünyadaki birçok figürle ilgili bunu sormamız gerekiyor. Ve modern döneme de Modern öncesi dönemde yaptığımız gibi kültürel açıdan yaklaşmaya kalkarsak durum çığrından çıkar. Yani Modern periyotta İslam'a kültürden çok bir din olarak yaklaşıyor.

F. Betül Güney Altıntaş: Anladım. Tekrar çok teşekkür ederim bu aydınlatıcı cevaplarınız için.

Everett K. Rowson: Ben teşekkür ederim.